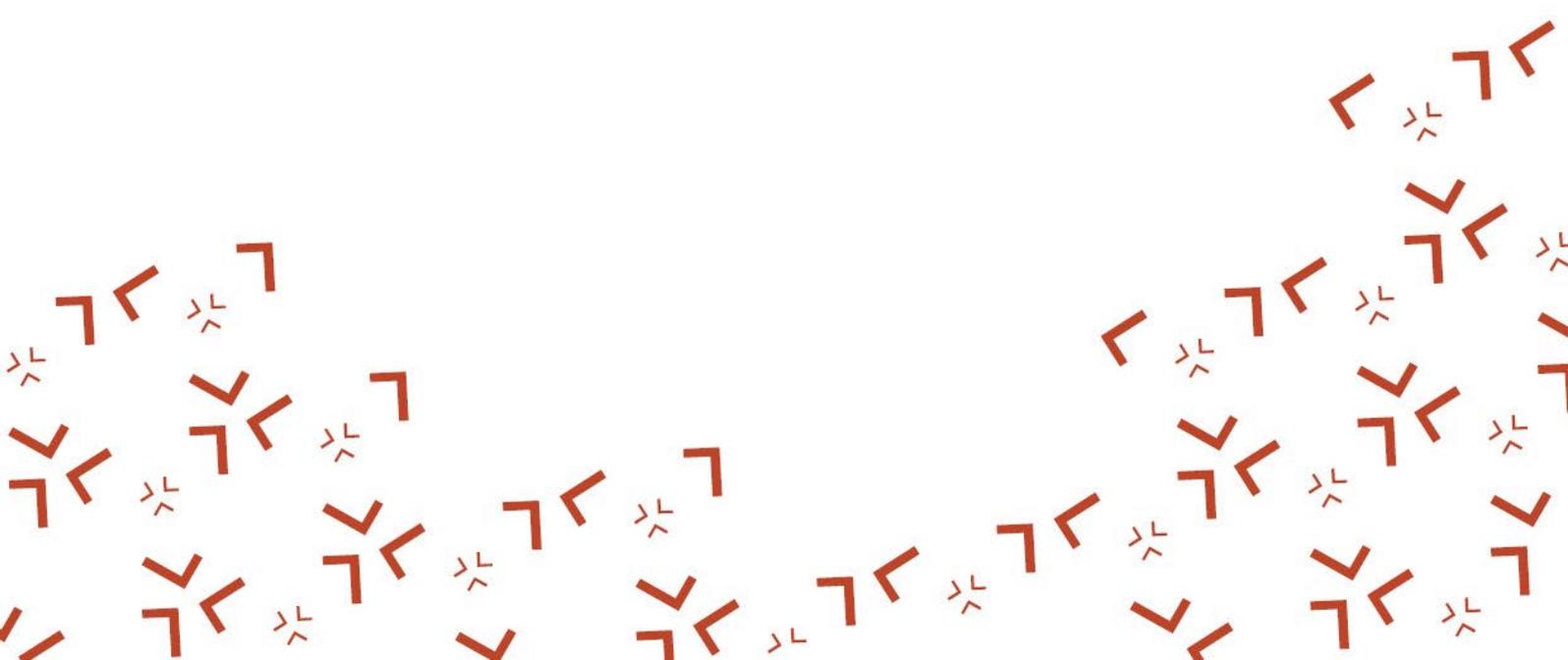

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Muuttorenta, K. & Majuri, K. 2022. Poronhoitokokemuksia Uralin takaa. Poromies. 91 (1), 72-76.

PORONHOITOKOKEMUKSIA URALIN TAKAA

Teksti **Kirsi Muuttoranta** ja **Karoliina Majuri**. Kuvat **Kirsi Muuttoranta**, **Karoliina Majuri** ja **Florian Stammler**.

Pohjois-Siperiassa kuljetetaan aitatarpeita ja polttopuita pitkien matkojen takaa puuttomalla tundralla, pystytetään tolppia ikiroutaiseen maahan ja kesteään jäämeren tuulta -50 asteen pakkasessa.

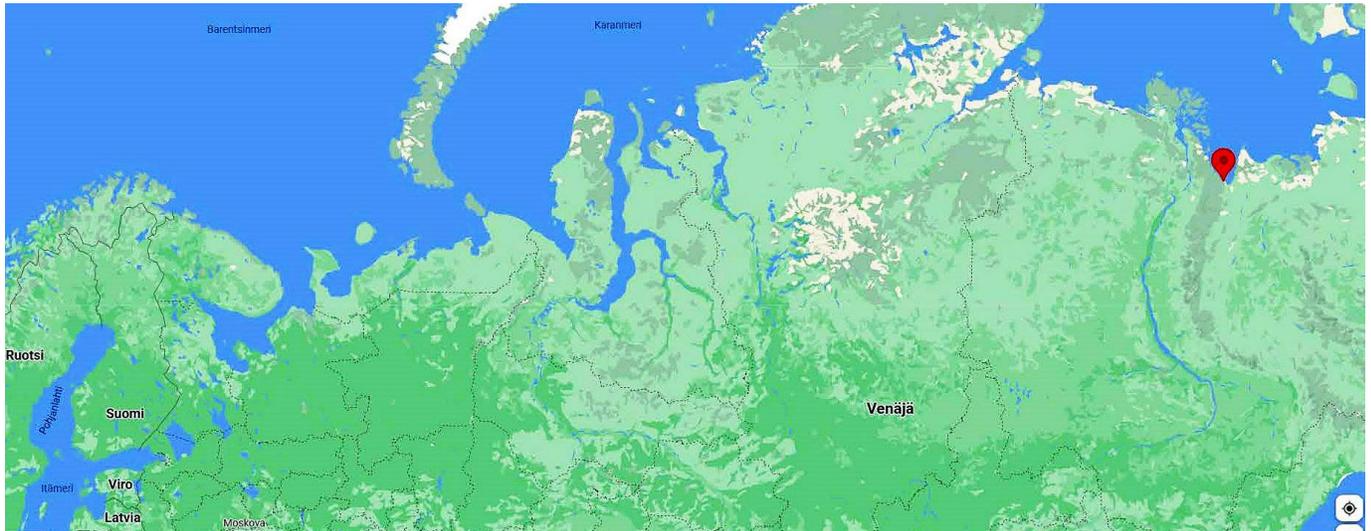
A lueella on kylä nimeltä Naiba, jossa kylmässä ilmanalassa elää lämpimiä ja vieraanvaraisia ihmisiä.

POROJEN JA MAAN OMISTUKSESTA

Kyläläisten porolaitumien maat kuuluvat valtiolle. Maata hallinnoi kunnan omistama yritys, joka vastaa porojen hoidosta. Yrityksen hallinnassa olevan alueen koko on noin 16 000 km², jossa on noin 5 000 poroa. Porosta puolet on yrityksen omistamia

ja puolet kuuluvat yksityisille poromiehille. Tokan rakenne poikkeaa suomalaisesta siten, että valtaosa poroista on siitokseen, reki- ja ratsuporoiksi sekä lihantuotantoon kasvatettavia uroksia. Siperialaisessa poronhoidossa ei tunneta vasateurastusta.

Poronhoitoyrityksen maankäyttöoikeuteen kuuluu myös metsästysoikeus. Poronhoidon lisäksi alue saa tuloja harvinaisten lumi- eli siperianlampaiden metsästysmatkailusta.

Naiba sijaitsee Venäjällä jäämeren rannalla, Sahan tasavallassa. Naiba on 70 leveyspiirillä, pohjoisempana kuin Nuorgam.

Alueen 10 pyyntilupaa vuodessa tekee lumilampaasta erittäin halutun saaliin ja metsästysmatkan hinta onkin yli 11 000 euroa. Lisähinnasta saa ostaa myös muita pyyntilupia: karhu 1 100, hirvi 650 ja susi 380 euroa.

Hinnasto kuvaa susien määrää. Susista maksetaan paikallisille tapporahaa. Tästä huolimatta paliskunnan alueen eteläpuoli on käytännössä poistunut käytöstä liian suuren susipopulaation vuoksi. Tämän vuoksi vain yksi erotusaita on enää käytössä.

Muu maankäyttö on alueella vain vähäistä. Teitä tai asutusta ei juuri ole, joten laitumet ovat yhtenäisiä ja riittoisia. Muualla Siperiassa on suuria ongelmia esimerkiksi öljy- ja maakaasuputkien sekä niihin liittyvän tiestön vuoksi. Porot eivät pääse putkien yli, mikä haittaa niiden paimentamista. Teiden lähettyvillä laiduntavien porojen hampaat kuluvat normaalia nopeammin, kun ne joutuvat syömään tieltä pölyävän hiekan peittämää kasvillisuutta.

PORONHOITOVUOSI JA -TYÖT

Evenien porot ovat kaiken ajan luonnonlaitumella. Alue on puutonta tundraa, jonne Jäämereltä pyyhkivä tuisku tuo paksut lumikinokset. Porot kaivavat lumen alta heinää ja jäkälää. Vaatimet vasovat jo huhtikuussa, jolloin talvi ei ole vielä löysännyt. Porojen suurimpia kuolinsyitä ovat petojen lisäksi vastasyntyneiden vasojen palel-

tumiskuolemat. Niiden ehkäisemiseksi porot viedään vasomaan etelärinteille, mutta ankarat olosuhteet verottavat silti noin 25 % pikkuvasoista.

Koska porot ovat jatkuvasti käsillä, varsinaista kesämerkintää ei ole. Omia vasoja merkitään kesän aikana ja merkkäämättä jääneet vasat saavat leikat korviinsa erotuksessa. Venäläisillä on tapana leikata korvamerkki pitäten kiinni irti leikattavasta palasta.

Alueella on ikirouta, joka kesän aikana sulaa noin 80 cm syvyyteen. Sulan kerroksen alla oleva routa estää kosteuden imeytymisen maahan aiheuttaen laajaa soistumista. Märkytyessä syntyy valtavia sääskiparvia, joita torjutaan savun avulla ja ruiskuttamalla reppuruiskulla porojen päälle torjunta-ainetta.

Mönkijällä liikkuminen on soisilla alueilla haastavaa. Poropaimenet liikkuvatkin sulan maan aikaan ratsain, joko poroilla tai hevosilla.

Lokakuulla aloitetaan erotukset maan jäädyttyä riittävästi lihankuljetusta varten. Teurasporot ovat pelkästään raavaita. Teuraita voidaan kasvattaa täysikokoisiksi ja pidempäänkin. Suomalaisen korviin kuulosti kovin erikoiselta, kun heikkokuntoista poroa kommentoitiin: 'Antaa sen elää vielä vuosi, härkä kuntoutuu talven ja kesän aikana laitumella ja on ensi syksynä hyväkuntoinen teurasporo'.

Tilaa ja laidunta on riittävästi elät-

Naibassa käyttövesi leikataan joen jäästä kuutiaina ja ne sulatetaan taloissa saaveissa. Putket ja pumput eivät pääse jäätymään eikä niihin tarvitse investoida.

Buran-kelkka (suomeksi lumimyrsky) on yleisin poronhoitajan työkalu. Rustiikkisesta ulkonäöstään huolimatta tämä toimii moderneja versioita paremmin rajussa pakkasessa ja kaukana huoltoliikkeistä. Varaosat ovat yksinkertaisia ja niitä löytyy kavereilta. Takana oleva porokämpä majoitti toistakymmentä ihmistä.

Yrityksen johtajan kelkka erottuu uutuudellaan. Sähköstartti ei paikallisten mielestä ole hyvä, kun se hyytyy pakkasessa. Taustalla näkyvä sinisellä pressulla ympäröity rakennelma on huussi, jonka karu sisustus koostuu tynnyrinpuolikkaasta ja muutamasta lankusta.

Tällaisella laitteella tallennetaan etäluettavien pilttojen tietoihin poron syntymävuosi, sukupuoli sekä emän korvanumero.

Ensin otetaan talteen arvokkaimmat osat eli koipinahat. Paikallisten mukaan kymmenen koipinahan erästä maksetaan 8000–12000 ruplaa väristä riippuen (noin 10 €/koipi). Alueen pääkaupungissa Jakutskissa niistä tehdään karvasaappaita. Paikalliset pitävät niitä lämpimimpänä mahdollisena jalkineena ja maksavat niistä noin 400 €/pari.

Sivutuotteista otetaan talteen verta, kieli, maksa, sydän, mahapaita, osa suolistoa, kurkunkpää ja munuaiset. Paikallisen tavan mukaan verkkomahasta tehtiin ruhonosille säilytyspusssi.

tämään moninkertainen poromäärä. Alueen porot hoidetaan kolmessa eri tokassa. Yrityksen tavoitteena on tokkien määrän kasvattaminen kymmeneen.

Porotokat hoidetaan muutaman hengen porukoissa vuorotellen. Porokämppeä on alueella kymmenkunta. Yritys maksaa poromiehille palkan lisäksi ruuat, polttoaineet sekä moottorikelkat ja niiden varaosat. Oman kelkan käytöstä maksetaan pientä lisäkorvausta. Poromiehet voivat pitää omia porojaan yrityksen tokassa maksettuna.

Porot ovat jatkuvassa paimenuksessa. Poromiehet ajavat tokkaan aamuisin ja pysyvät sen mukana iltaan saakka. Paimenuksessa auttavat kelkkojen lisäksi koirat ja pororekien perään köytetyt johtajaporot. Kahden tai kolmen poron vetämä reki liukuu kevyesti tundralla ja sen perään sidottu johtajaporo houkuttelee muun tokan peräänsä.

POROJEN TEURASTUKSESTA JA TALJOJEN KÄSITTELYSTÄ

Poronhoitolaissa määrätään, että poronhoitajat saavat palkkaa porojen määrän lisäämisestä. Lähialueen ihmisten tarpeisiin teurastetaan noin 200 poroa vuosittain. Yrityksen tokka on nimetty valtiolliseksi siitostokak-

si. Valtion tuki edellyttää, että yritys myy vuosittain 200 siitosporoa muille 'paliskunnille'.

Siitosporojen sukupuusta on pidettävä kirjaa. Jokaisen vasan emä on tunnettava, jonka vuoksi poroille laitetaan etäluettavat muovipiltat (RFID).

Siitoseläinkauppaa tehdään keväällä. Haasteena on, että yritys haluaa myydä urosporoja, mutta ostajat haluavat naaraita. Tämä herättää keskustelua kaupanteossa. Hinnasta taas ei tarvitse keskustella: valtion tukiehdossa määrätään, että porot myydään eloon kiinteällä hinnalla.

Porot teurastetaan erotuspaikalla. Porot halvaannutetaan Suomessa kielletyllä niskapistomenetelmällä ennen verenlaskua. Mitään rakenteita teurastuksen suorittamiseen ei käytetä, vaan nylky ja suolistus tehdään maassa. Ruhot jäätyvät ulkona nopeasti. Liha päättyy pääasiassa neljännesruhoitain kyläläisten tai lähimmän kaupungin asukkaiden käyttöön.

Vaikka porot ovat korkeita, on niiden teuraspainot verrattavissa suomalaisiin poroihin. Esimerkiksi teurashärän tyyppillinen paino jää vähän alle 70 kilon. Vasateurastuksen puuttuessa vasojen painot arvioidaan teuraspainojen sijaan elopainoina. Keskimääräinen vasa painaa kuulemma 50

Ammattitaitoisimmat poromiehet työskentelevät kirnussa kaikki erotuspäivät. Porojen käsittely vaatii voimaa, kun kaikki vasatkin ovat lähes emiensä kokoisia.

kg, eli teuraspainona noin 25 kg.

Poronliha on Pohjois-Venäjällä kaikkein halvinta lihaa. Paikalliset kuuntelevat kateellisina hintoja, joita suomalainen kuluttaja maksaa kaupassa poronlihasta. Fileistä ei juuri kukaan ollut kuullutkaan, arvostetuin ruhonosa oli rinta.

Porontaljoille yrityksellä ei ollut kauppiaita. Sen sijaan koipinhat vietiin lähes käsistä. Verisarven keruusta on luovuttu jo vuosia sitten.

PORONHOIDON TULEVAISUUS

Vaikka poromiesten työetuja pidetään hyvinä, on uusien työntekijöiden löytäminen raskaaseen ammattiin silti vaikeaa. Työn houkuttavuutta nuorten miesten keskuudessa alentaa myös sen mukanaan tuomat haasteet työn ja perhe-elämän yhdistämiseen. Alueen yleinen ongelma on nuorten naisten hakeutuminen kaupunkeihin muka-

Paikallinen leikkuutyö yhdellä silmäyksellä. Korvassa näkyy etäluettava piltti, joka ei juuri eroa tavallisesta. Huomaa myös koipinhat nätisti rullalle käärittyinä.

vuuksien pariin. Vahvat sukupuoli-roolit vaikeuttavat nuorten naisten toimimista itsenäisinä poronhoitajina.

Suomalaisten poronhoidon harjoittaminen tunnetaan Naiban kylässä ja sitä arvostetaan suuresti. Suomalaisten panostaminen poronhoitoon ja sen koulutuksen kehittämiseen tuo uskoa tulevaisuuteen myös naapurissa. Suomessa on tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa, joka voi houkutella nuoria alalle kansainvälisesti. Esimerkiksi Poropeda-hankkeen Virtuaaliteurastamon selvä viesti kaikille nuorille on – poronhoidolla on tulevaisuutta!

Karoliina Majuri työskentelee asiantuntijana Lapin amkissa. Opetti Naibassa, mikä on file ja millaista hintaa siitä voisi Moskovassa pyytää. Heti valmiina lähtemään uudelleen Siperiaan, koska 'aina se kotiolut voittaa'.

Kirsi Muuttoranta työskentelee lehtorina Lapin amkissa, Sallan etätyökeskityksessä. Jos siten joku ei satu ehdottamaan eläimellistä matkaa, mieluiten ihan minne vaan.

Tankilla Naibaan

Naiba on kalastuksesta ja poronhoidosta elantonsa saava kylä, jossa asuu vakituisesti noin 80 henkeä. Kylän virallinen asukasluvu on kuitenkin tätä korkeampi, 522 henkeä (Wikipedia), sillä osa kylän asukkaista työskentelee ja asuu osittain myös kaupungeissa Naiban ulkopuolella. Lähin kaupunki on Naibasta linnuntietä 112 km päässä sijaitseva noin 5 000 asukkaan Tiksi. Kylässä on peruskoulu, jossa on peräti 48 oppilasta.

Naiban saavuttaminen tuntuu länsimaisen liikkumisen näkökulmasta vaikealta. Sulan maan aikaan kylään pääsee Jäämeren kautta. Varsinaisen sataman puuttuminen kuitenkin rajoittaa saapuvien alusten kokoa. Kun Naibaa ympäröivä tundra ja joet jäätyvät lokakuussa sinne pääsee Tiksistä teloilla varustetuilla miehistönkuljetusvaunuilla. 140 kilometrin mittainen matka kestää, säästä riippuen, noin 12 tuntia. Jäätie Naibasta Tiksiin avataan joulukuussa ja se on kuljettavissa toukokuulle asti.

Vaikka alue on todella harvaan asuttua, niin Naiban kylässä talot on rakennettu viereen joen rantaan. Kylän lämpölaitos tuottaa niihin kaukolämpöä. 50 asteeseen kiristynyt pakkanen ja pitkä talvi nostavat laitoksen kuluttaman öljymäärän korkeaksi. Viemäriverkostoa Naibassa ei ole, vaan huusit reunustavat kylän raittia. Sähköä tuottaa diesel-aggregaatti. Internetyhteys Naibassa on kylän asukkaiden harrastus-, virkistys- ja kulttuuritoimintaan tarkoitettu monitoimitalolla. Kylässä ei myydä alkoholia, sillä sen tuominen koko alueelle on kielletty.

Naiban asukkaat ovat evenejä, joilla on oma kieli ja kulttuuri. Evenin kielen pelätään katoavan venäjän ja sahan kielen vaikutuksesta.

'Me [naibalaiset] asumme kaukana kaikesta, mutta täällä on kaikki se mitä tarvitsemme; tundra ja sen järvet ja joet ovat meidän supermarkettimme.'

FATE-projektissa Lapin ja Jakutskin yliopistot kehittävät paikallistason elinkeinoja arktisilla alueilla. Lapin ammattikorkeakoulu on osallistunut kehitystyöhön, ja tutustunut eveniläiseen poronhoitoon Lapin yliopiston Florian Stammlerin ja Aitaliina Ivanovan mukana syksyllä 2021.

Artikkeli on kirjoitettu osana Lapin ELY-keskuksen Maaseuturahastosta rahoittamaa Taljat rahaksi -hanketta, sekä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen ESR-rahoitteista Porotalouden pedagogiset ratkaisut (POROPEDA)- hanketta.

